КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2024. – Т. 50. – С. 153-165
DOI: 10.31861/mhpi2024.50.153-165

Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2024. – Volume. 50. – pp. 153-165
DOI: 10.31861/mhpi2024.50.153-165

УДК 94(477.85):2-78(=411.16)„191”

Микола Кушнір[1]

Виникнення та діяльність першого єврейського політичного товариства на Буковині на початку XX ст.

Стаття присвячена висвітленню історії виникнення та діяльності першого єврейського політичного товариства на Буковині під назвою «Jüdischer Volksverein». Організаційне оформлення цього об’єднання відбулося в умовах загострення політичних та національних антагонізмів в Австро-Угорщині й було прямо пов’язане із суспільно-політичними ідеями та планами найбільш впливового єврейського політика Буковини того часу Бенно Штраухера (1850-1940). Діяльність останнього та ініційованої ним політичної організації ознаменували собою формування нової констеляції сил на політичній арені краю, у якій місцеве єврейство почало претендувати на самостійну роль.

Процес політичної емансипації буковинського єврейства, що передбачав зміну усталених суспільно-політичних поглядів і цінностей в середовищі єврейської еліти того часу, був складним і сповненим внутрішніх конфліктів. Останні мали значний вплив на як на політичні кар’єри окремих особистостей, так і на долю цілих організацій, як це сталося у випадку із досліджуваним товариством.

Ключові слова: політичне товариство, єврейська релігійна громада, Буковина, Австро-Угорщина.

Mykola Kushnir[1]

Emergence and Activities of the First Jewish Political Association in Bukovyna in the Early Twentieth Century

The article highlights the findings of research on the lesser-known aspects of the Jewish social movement in Bukovyna during the early twentieth century. In particular, it explores the origins, circumstances, and distinctive features of the first Jewish political association called Jüdischer Volksverein (Jewish People’s Association).

The study reveals that the association was founded in 1901 on the initiative of Benno Straucher, a prominent Bukovynian Jewish figure of the Austrian period. At that time, he proposed a course for the political emancipation of Bukovynian Jewry. He began to implement this plan together with his closest supporters.

In its organizational and legal form, it was a voluntary association governed by the Austrian Law on the Right of Associations of November 15, 1867. In practice, however, it represented an attempt to establish a structure with the features and institutional functionality of classic political parties, whose activities in the Habsburg Empire were not yet legally regulated at the time.

The main goal of the first Jewish political organization was to unite, protect, and represent the political interests of Bukovynian Jewry at various levels. The most notable activity of the association took place in 1901-1904. The association primarily expressed itself through a public campaign, criticizing proponents of assimilation and continued cooperation with Bukovynian Germans. It also

[1] Аспірант кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, директор Чернівецького музею історії та культури євреїв Буковини, Україна.
Postgraduate student of the Department of History of Ukraine of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Director of the Chernivtsi Museum of History and Culture of the Jews of Bukovina, Ukraine.
E-mail: kushnir.mykola@chnu.edu.ua; https://orcid.org/0009-0008-2299-3548.

© 2024 Mykola Kushnir. Published by Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (CC BY 4.0).

organized mass meetings to support the political agenda of its leader. However, an internal conflict arose between the association's leadership and its chairperson over the arbitrary management of the organization, as well as differing perspectives on the tactics and strategy of local Jewish politics. As a result, the association effectively ceased its activities in 1905.

Although the association did not accomplish its ambitious objectives, studying its origins and activities offers valuable insights into goals and methods of political mobilization among Bukovynian Jewry in the early twentieth century.

Keywords: political association, Jewish religious community, Bukovyna, Austria-Hungary.

Постановка наукової проблеми. Одним із головних трендів, що виділялися у житті єврейської етнічно-релігійної спільноти Буковини наприкінці XIX – на початку XX ст., був активний товариський рух. Останній опирався на широку мережу різнотипних добровільних об'єднань, які скеровували свої зусилля на розв'язання цілого спектру нагальних для єврейського населення проблем. Серед широкої палітри громадських утворень, що діяли у краї на початку XX ст., присутні також й т.зв. «політичні товариства». Останні складали найменшу групу й не відрізнялися стабільністю своєї діяльності. Разом з тим, характер цих об'єднань, спонукає уважніше придивитися до їх місця і ролі у процесах національної емансипації та консолідації, які протікали в середовищі євреїв Буковини у цей час. Актуальність цього завдання пояснюється також браком відповідних досліджень як у вітчизняній, так і зарубіжній історичній науці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Попри значну кількість праць з історії Буковини австрійського періоду ґрунтовних досліджень, які б були спеціально присвячені діяльності товариств досі немає. Узагальнено генезу товариського руху та внесок добровільних об'єднань у розвиток краю описав у своїй статті, яка вийшла у VIII-му томі фундаментального видання Австрійської академії наук під назвою «Die Habsburger Monarchie 1848 – 1918», німецький дослідник буковинського походження Е.Турчинський[2]. Натомість в українській історіографії діяльність товариств розглядається як один із проявів етнонаціональних та етнополітичних процесів, що їх переживали буковинські нації і народності у другій половині XIX – на початку XX ст.[3]. Так само до тепер відсутні спеціальні розвідки, які б проливали світло на діяльність саме політичних об'єднань. Останні потрапляють в поле зору дослідників, таких як О.Добржанський[4], С.Осачук[5], А.Горук[6], у кінці 1990-х – на початку 2000-х рр. головним чином в рамках досліджень національних рухів буковинських етносів.

Що стосується єврейських політичних товариств, то про них маємо лише поодинокі згадки. Передусім у контексті утвердження місцевого єврейства як самодостатнього суб'єкта буковинської політики початку XX ст., а також внутрішньої боротьби у єврейського політичному таборі[7]. Тому ця стаття, є, по-суті, першою спробою частково заповнити наявну прогалину.

Мета статті: з'ясувати умови та причини виникнення, функціональну спрямованість, а також особливості діяльності першого єврейського політичного товариства на Буковині. **Завдання статті:** 1) Проаналізувати особливості законодавства держави Габсбургів другої половини

[2] Turczynski, E. (2006), "Vereine, Interessenverbände und Parteien in der Bukowina", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918,* Vol. VIII/1, Vienna, pp.859-880.

[3] Добржанський, О., Масіан, Н., Никирса, М. (Уклад.) (2003), *Нації та народності Буковини у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775-1940). Довідник.* Золоті литаври, Чернівці, 172 с.

[4] Добржанський, О. (1999), *Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст.* Золоті литаври, Чернівці, 574 с.

[5] Осачук, С. (2002), *Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина XIX – початок XX ст.)*. Золоті литаври, Чернівці, 287 с.

[6] Горук, А. (2005), *Національно-культурний рух поляків на Буковині (друга половина XIX ст. – 1914 р.)*. Зелена Буковина, Чернівці, 240 с.

[7] Див., напр.,: Gaisbauer, A. (1988) *Davidstern und Doppeladler. Zionismus und jüdischer Nationalismus in Österreich 1882 – 1918,* Vienna-Cologne-Graz, pp.512-513; Leslie, J. (1991), "Der Ausgleich in der Bukowina von 1910: Zur österreichischen Nationalitätenpolitik vor dem Ersten Weltkrieg", Brix, E., Fröschl, Th. and Leidenfrost, J. (Ed.) *Geschichte zwischen Freiheit und Ordnung,* Graz-Vienna-Cologne, p.118; Winkler, M. (2007), *Jüdische Identitäten im kommunikativen Raum. Presse, Sprache und Theater in Czernowitz bis 1923*, Bremen, p.71; Добржанський, О., Кушнір, М., Никирса, М. (Уклад.) (2007), *Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст.: Збірник документів та матеріалів.* Наші книги, Чернівці, с.270-271, 366.

XIX ст., яке регламентувало діяльність добровільних об'єднань; 2) Висвітлити суспільно-політичні умови на Буковині, які спричинилися до появи політичних товариств; 3) Розкрити причини відносно пізнього організаційного оформлення першого єврейського об'єднання політичного характеру; 4) Проаналізувати діяльність єврейського політичного товариства та з'ясувати причини її припинення; 5) Встановити прізвища представників єврейської спільноти, які стояли біля витоків першого політичного товариства, а також мали визначальний вплив на його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Діяльність громадських об'єднань політичного характеру у державі Габсбургів тривалий час була під забороною. Навіть революційні події Весни народів 1848-1849 рр., в результаті яких монопольному праву родової аристократії та місцевих магнатів вершити політику було завдано першого серйозного удару, мало що змінили у цьому відношенні. На тлі перших спроб представників «простого народу» вплинути на вироблення управлінських рішень держави шляхом створення політичних організацій на кшталт Головної Руської Ради у Галичині, неоабсолютизм не планував йти на поступки. Так, цісарський Патент від 26 листопада 1852 р., який запровадив «нові законодавчі норми щодо товариств», забороняв створення політичних об'єднань, тобто таких, діяльність яких «…торкається сфери законодавства та публічного управління…»[8]. Відсутність вичерпного переліку ознак політичної організації, що було лише однією із багатьох вад згаданого Патенту, а також чіткого законодавчого визначення самого поняття «політика», призвели до виникнення в державі Габсбургів неврегульованої сфери суспільних відносин, або за визначенням Г.П.Гіє – «…сірої зони між 'політичним' і 'неполітичним'»[9].

Допоки політична діяльність як така залишалася забороненою для «народу», а отже й для товариств, наявність цієї зони законодавчої невизначеності не створювала особливих незручностей для державного апарату. Чого не можна сказати про представників «третього стану», перед якими внаслідок запровадження в 1860-х рр. перших реальних демократичних прав і свобод, а також елементів парламентаризму як на центральному, так і місцевому рівнях, постало питання про пошук і апробацію ефективних механізмів політичної участі мас.

Половинчастий та суперечливий характер реформ цього періоду знайшов своє відображення і в законі «Про право об'єднань» від 15 листопада 1867р. Адже, з одного боку, цей правовий акт, який був прийнятий в ході чергової зміни політичного курсу імперії і вперше дозволив створення політичних товариств, можна вважати прогресивним. У той же час, він не спромігся бодай частково заповнили існуючу з попередніх часів прогалину: замість чіткої регламентації політичної діяльності громадських утворень закон обмежився лише загальним і розпливчастим формулюванням про те, що «жодному товариству недозволено приймати рішення чи постанови, які йдуть в розріз із кримінальним кодексом, або претендувати на роль суб'єкту (в тексті закону «Autorität» – *М.К.*) законодавчої чи виконавчої влади»[10]. При цьому, політичний характер об'єднання належало розпізнати органам державної влади «…на підставі аналізу статутних цілей і практичної діяльності кожної окремої інституції»[11]. Якщо цей факт мав місце, то на таке товариство за законом накладалися додаткові обмеження і обов'язки. Зокрема, до лав політичних товариств не мали права вступати іноземці, жінки та неповнолітні особи (§30). Кожне політичне об'єднання було зобов'язане впродовж 3-х днів після початку своєї діяльності, після прийняття нових членів, а також за підсумками року подавати місцевій державній адміністрації повний список своїх членів (§32). Окрім цього, такі інституції не мали права створювати філії та спілки між собою, а також взаємодіяти з іншими політичними організаціями. Членам їх правлінь заборонялося належати до керівних органів інших

[8] "Kaiserliches Patent vom 26. November 1852, wirksam für den ganzen Umfang des Reiches, mit Ausnahme der Militärgrenze, wodurch neue gesetzliche Bestimmungen über Vereine (Vereinsgesetz) angeordnet werden" (1852). *Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich*, LXXIV/253, Vienna, p.1110.

[9] Hye, H.P. (2006), "Vereine und politische Mobilisierung in Niederösterreich", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918*, Vol. VIII/1, Vienna, p.216.

[10] "Gesetz vom 15. November 1867 über das Vereinsrecht" (1867). *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*, LVIII/134, Vienna, p.379.

[11] Горук, А. (2005), Вказ. пр., с.65.

політичних інституцій (§33). Нарешті закон забороняв публічне використання символіки політичних товариств (§34)[12].

Недосконаліть законодавства, хоч і була перешкодою, проте не могла зупинити пробуджену громадську активність підданих Корони. За даними П.Урбаніча[13] в 1868 р. лише в цислайтанській частині Австрійської імперії діяли вже понад 5 тис. різноманітних об'єднань. З поміж них були й політичні товариства, кількість яких, наприклад, тільки у Нижній Австрії в 1870 р. досягла 62-х[14].

На Буковині перше об'єднання політичного характеру під назвою «Руська рада» було створено влітку 1870 р. місцевими українцями, які у такий спосіб, здається, намагалися компенсувати слабкість власного представництва у сеймі[15]. Впродовж тривалого часу «Руська Рада» залишалася єдиною офіційно зареєстрованою політичною організацією краю. Лише в 1885 р. власний політичний осередок у формі товариства «Конкордія» створили румуни[16]. В 1890 р. місцеві поляки заснували політичне товариство «Буковинське коло польське»[17]. Нарешті у 1899 р. свою першу спробу оформити аналогічну громадську ініціативу роблять представники німецької спільноти[18]. Станом на кінець 1901 р. на Буковині було зареєстровано уже 13 політичних товариств[19].

Таке пожвавлення політичної активності на зламі XIX-XX ст. стало результатом подальшої політизації народних мас, спричиненої виборчими реформами уряду 1882 та 1896 рр., а також загостренням національних протиріч в державі Габсбургів загалом та буковинському суспільстві зокрема. У нових суспільно-політичних умовах перед провідниками усіх найбільших національних груп краю постала потреба ширшої політичної легітимації, пошуку ефективних інструментів впливу на виборців, засобів електоральної мобілізації тощо. Зазвичай ці завдання виконують політичні партії. Однак особливість розглядуваної ситуації полягала у тому, що у тодішній Австро-Угорщині законодавчо закріпленого інституту політичних партій ще не існувало. Саме слово «партія» вживалось для позначення політико-ідеологічних угрупувань, що не мали формалізованої організаційної структури, парламентських фракцій або клубів, груп за інтересами і, навіть, виборчих курій[20].

Усі вище зазначені процеси, проблеми та потреби були в однаковій мірі актуальними й для майже 100-тисячного єврейського населення. Однак, власне політичне товариство місцеві євреї створили останніми із великих етнічних груп Буковини. Зважаючи, що євреї завжди були в авангарді товариського руху в краї й, навіть, першими створили моноетнічне об'єднання[21], а також що в останній чверті XIX ст. на Буковині діяла велика мережа єврейських товариств, у тому числі культурно-просвітницького спрямування, факт пізньої появи єврейського політичного об'єднання вимагає окремого пояснення.

Стрімкі процеси асиміляції та акультурації, які спостерігалися в єврейському середовищі Буковини другої половини XIX ст., створили умови для виникнення у краї із переважаючим ненімецьким населенням підтримуваного владою німецько-єврейського культурно-політичного

[12] "Gesetz vom 15.November 1867 über das Vereinsrecht", p.381-382.
[13]Urbanitsch, P. (1994), "Vereine und Politische Mobilisierung in Cisleithanien", *Anuarul institutului de istorie Cluj-Napoca,* Vol. XXXIII, Cluj-Napoca, p.113.
[14] Hye, H.P. (2006). Op.cit., p.150.
[15] Про це див.: Добржанський, О. (1999), Вказ. пр., с.160-162.
[16] Ceauşu, M-Şt. (2000), "Czernowitz und die Rumänen", Heppner, H. (Ed.) *Czernowitz. Die Geschichte einer ungewöhnlichen Stadt,* Cologne-Weimar-Vienna, p.77.
[17] Горук, А. (2005), Вказ. пр., с.112.
[18] *Bukowinaer Post* (1900), "Der deutsch-politischer Verein des Herrn Dr.Arthur Skedl", 17 June, p.1-2.
[19] *Bukowinaer Post* (1902), "Das Vereinswesen in der Bukowina", 22 November, p.5.
[20] Про це, див. напр.: Brauneder, W. (2000), "Die Verfassungsentwicklung in Österreich 1848-1918", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918,* Vol. VII/1, Vienna, pp.226-233; Hye, H.P. (2006). Op.cit., pp. 191, 206-207.
[21] Про це див.: Кушнір, М. (2024), «Виникнення перших єврейських товариств та зародження єврейського товариського руху на Буковині в 50-70-х роках XIX ст.», *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія.* № 1(59), Чернівці, сс. 6-14.

альянсу[22]. В рамках останнього чільні представники єврейської спільноти належали до політичного табору німців, представленого в місцевому сеймі у формі неформальної партії, яка стояла на ліберальних, пронімецьких і прогабсбурзьких позиціях[23]. Така політична співпраця успішно тривала допоки представники буковинського німецтва у 1897 р. не створили закрите для євреїв «Товариство християнських німців Буковини»[24]. У єврейських ліберальних колах цей крок спричинив обурення і дезорієнтацію. Ось як кількома роками пізніше про вчинок німців та його сприйняття євреями написав майбутній провідник сіоністського руху на Буковині Маєр Ебнер: «…заснування християнсько-німецького товариства означало копняк … усім тим євреям, які впродовж десятиліть видавали себе за німців, думали і почувалися як німці…»[25].

Саме одностороння сепарація німців дала представникам проавстрійськи налаштованої єврейської еліти краю привід задуматися над необхідністю мати власну політичну програму. Одним з тих небагатьох, хто не тільки більш-менш чітко уявляв контури цієї нової політики, але й розумів, які інструменти необхідні для її реалізації, був Бенно Штраухер – чернівецький адвокат, заступник голови єврейської релігійної громади, депутат ради крайового міста, а з 1897 р. ще й Палати послів у Відні. Збагатившись першим досвідом парламентської боротьби, Штраухер, за твердженням А.Ґайсбауера[26], щонайпізніше з 1899 р. виношував плани згуртування буковинського єврейства довкола єдиної організації, створеної на національній основі. Взимку 1900 р. він ініціював обговорення цієї ідеї у середовищі своїх потенційних однодумців[27], а у квітні того ж року представив проєкт нової політичної структури. Створення останньої однак наштовхнулося на протидію збоку впливового чернівецького публіциста, журналіста і видавця Філіппа Менчеля, який стояв на позиціях радикального сіонізму й виступав проти участі євреїв у «практичній» політиці як на крайовому, та і на імперському рівнях[28]. Втім, це не зупинило амбітного Штраухера, вплив і політична вага якого зросли ще більше після здобуття ним у вересні 1900 р. місця у крайовому сеймі.

Роботу над створенням політичної організації пришвидшили вибори до нижньої палати Райхсрату, які були призначені на кінець грудня 1900 р. – початок січня 1901 р. і до яких готувалися усі політичні сили, у тому числі «поміркувані» німці. Розраховуючи на голоси єврейських виборців, останні оголосили про створення політичного товариства, членство у якому не обумовлювалося конфесійною приналежністю. Зрозумівши усю небезпеку цього кроку, Штраухер та його найближчі соратники подали на затвердження крайової адміністрації проєкт статуту свого об'єднання під назвою «Jüdischer Volksverein» /Єврейське народне товариство/. Останній отримав схвалення 19 лютого 1901 р., тобто вже після виборів, за результатами яких Б.Штраухер знову був обраний до парламенту.

Метою товариства, у назві якого слово «політичне» було відсутнє, проголошувалося: а) зміцнення національної самосвідомості та внутрішньої згуртованості своїх членів та єврейського народу загалом; б) ініціювання та реалізація усяких ініціатив, направлених на захист матеріальних і духовних інтересів євреїв. Засобами для досягнення статутних цілей було задекларовано: а) проведення народних зібрань для обговорення питань, які стосуються економічних політичних, релігійних та усіх інших справ євреїв; б) організація інформативних доповідей; в) створення національно-корисних інституцій та підприємств; г) активна участь у виборах до усіх представницьких органів влади, а також до ради єврейської релігійної громади; д) підготовка і оприлюднення заяв, звернень, резолюцій, петицій тощо[29].

---

[22] Про це див.: Kuschnir, M. (2020), "'Das Jerusalem am Pruth'. Jüdisches Leben in Czernowitz unter den Habsburgern 1775-1914", Solomon, Fr., Lihaciu I. (Ed.) *Terra Judaica. Literarische, kulturelle und historische Perspektiven auf das Judentum in der Bukowina und in Galizien*, Vol. XXIII, Konstanz, pp.85-99.

[23] Ceauşu, M-Şt. (2020), "Socio-Economic Integration and Political Participation of the Jews from Bukovina", Solomon, Fr., Lihaciu I. (Ed.) *Terra Judaica. Literarische, kulturelle und historische Perspektiven auf das Judentum in der Bukowina und in Galizien*, Vol. XXIII, Konstanz, pp.79-80.

[24] Див. про це: Осачук, С. (2002), Вказ. пр., с.114-121.

[25] Ebner, M. (1900), "Deutsche und Juden", *Bukowinaer Post*, 15 July, p.2.

[26] Gaisbauer, A. (1988), Op.cit., p.512.

[27] *Bukowinaer Post* (1900), "Ein Landesverband der Juden", 13 February, p.3.

[28] Gaisbauer, A. (1988), Op.cit., p.512.

[29] "Statuten des Jüdischen Volksvereines in Czernowitz" (1901), Chernivtsi, p.3.

Установче засідання першого єврейського політичного об'єднання відбулося 29 червня 1901 р. Головою організації передбачувано став Бенно Штраухер. До складу правління також увійшли: М.Ебнер, Б.Флеммінґер, Ю.Райш-Ґольдгакер, Е.Кампельмахер, Я.Коссовер, М.Пікер, Л.Рот, І.Шмірер та ін.[30].

23 липня того ж року чернівецька німецькомовна газета «Буковінер Пост» (Буковинська пошта) опублікувала підписану членами правління новоутвореного товариства відозву, а по факту – політичну програму, зміст якої варто проаналізувати детальніше. Текст відозви починався з обґрунтування необхідності відмови від дотеперішньої політичної лінії, якої дотримувалися євреї, перебуваючи у таборі німців, оскільки асиміляція як її ключова максима не призвела до зникнення антисемітизму і юдофобії, а отже не виправдала себе. А тому силу й опору потрібно шукати у собі, у власному народі. Відповідно новою метою проголошувалося формування національної самосвідомості і зміцнення почуття єдності євреїв. «Ми хочемо ревно стояти на сторожі наших політичних прав як громадян Австрії і захищати надану нам законом рівноправність; ми прагнемо довести нашу повновартість поміж іншими народами Австрії, … вибороти повагу і визнання», писали далі автори звернення. З цією метою підписанти закликали створювати місцеві осередки і товариства, які мають стати структурними елементами «спільної організації», покликаної взяти на себе політичний провід і через делегованих до представницьких органів влади представників здійснювати вплив на прийняття місцевих і державних законів, утворюючи політичні альянси та проводячи «здорову політику єврейських інтересів»[31].

Втім, політичне розлучення з німцями виявилося нелегкою справою. В середовищі єврейської еліти ще було чимало тих, хто, волів продовжувати співпрацю. Серед цієї групи були й дуже авторитетні в єврействі та в краї загалом постаті, такі як: президент крайової палати адвокатів Гайнріх Кіслер, віце-бургомістр крайового міста Едуард Райсс, чернівецький банкір і депутат Палати послів Леон Розенцвайґ, депутат ради м. Чернівці та колишній головний редактор газети «Буковінер Нахріхтен» (Буковинські новини) Адольф Валльштайн та багато інших. Тому поборники самостійної єврейської політики під проводом Штраухера мусіли розпочали публічну кампанію критики і засудження такої позиції. Особливо багато у цьому напрямку зробив прихильник практичного сіонізму Маєр Ебнер, який опублікував у газеті «Буковінер Пост» цілу низку гострих статей[32], направлених на викриття підступної політичної тактики німців, а також роз'яснення згубності дій одновірців, що, за його словами, сприяють використанню власного народу у якості «тяглової сили»[33] інших народів під час виборів.

Публічна критика і осуд одновірців, які виступали за продовження співпраці з німцями, була також обов'язковою частиною програми велелюдних зібрань, які почало організовувати товариство. Щоправда, частота проведення таких зібрань не вражає. Так, аналіз повідомлень у згаданій вище газеті «Буковінер Пост», яка у цей час стала фактично рупором політичного табору Штраухера[34], дає підстави стверджувати, що в продовж перших півтора роки існування об'єднання, під його егідою відбулося лише три масові акції – одна на початку і дві – наприкінці 1902 р., коли у розпалі була виборча кампанія до ради крайового міста[35].

Причин такої пасивності товариства могло бути декілька. По-перше, на діяльності об'єднання негативно позначалася надзвичайна завантаженість його голови, який мусів розриватися між справами єврейської громади, ради міста, сейму і парламенту у Відні. По-друге, у цей час Штраухера, який тепер представляв ще й політичну організацію буковинського єврейства, здається, більше займали справи інституційного оформлення незалежної єврейської політики

[30] *Bukowinaer Post* (1901), "Der jüdische Volksverein", 02 July, p.3.
[31] *Bukowinaer Post* (1901), "Aufruf des Jüdischen Volksvereins in Czernowitz", 23 July, p.4.
[32] Див.: *Bukowinaer Post* (1901), "Juden und Deutsche", 19 May, p.1-2; *Bukowinaer Post* (1901), "Deutsch- oder Jüdisch-politisch?", 11 August, p.2; *Bukowinaer Post* (1901), "Deutsch- oder Jüdisch-politisch?", 15 August, p.1-2; *Bukowinaer Post* (1901), "Die Deutschen und die Juden", 19 September, p.1-2; *Bukowinaer Post* (1901), "Die Juden und die Deutschen. Ein Epilog", 24 September, p.2; Bukowinaer Post (1902), "Abg. Leo Rosenzweig und „der Deutsch-politischer Verein", 01 January, p.2.
[33] Ebner, M. (1901),"Bukowinaer Post Wieder der deutsch-politische Verein!", *Bukowinaer Post,* 28 April, p.2.
[34] Winkler, M. (2007), Op.cit., p.53.
[35] *Bukowinaer Post* (1902), "Jüdischer Volksverein", 08 January, p.3; *Bukowinaer Post* (1902), "Wählerversammlung", 19 Oktober, pp.3-4; *Bukowinaer Post* (1902),"Zu den Gemeinderatswahlen", 11 November, p.2;

на всеімперському рівні. Ключовими подіями у цьому процесі були збори представників єврейських народних товариств 5 січня 1902 р. у Відні з метою узгодження програми Єврейської народної партії Австрії, а також вибори до її правління в червні того ж року[36]. Вільне трактування своїх обов'язків перед товариством, у якому його голова вбачав перш за все інструмент для реалізації своїх політичних комбінацій, наочно проявилося також у випадку із А.Валльштайном, який представляючи табір опонентів, у грудні 1902 р. був включений Штраухером у свій список кандидатів на довиборах до ради крайового міста навіть всупереч бажанню соратників[37]. Про тертя на цьому ґрунті між лідером та активом товариства свідчить й публічне спростування відповідних чуток, опубліковане в газеті «Буковінер Пост» за 9 листопада 1902 р.[38].

Як би там не було, але фактом є те, що великі плани щодо горизонтальної розбудови товариства у краї, які були затверджені рішенням правління на початку 1902 р. і які передбачали призначення довірених осіб – представників товариства, а відтак й створення осередків в містах і селах Буковини із великою питомою вагою єврейського населення, так ніколи не були реалізовані. Так само не був реалізований й інший важливий пункт вищезгаданого рішення, який передбачав створення єврейського народного банку для підтримки дрібних ремісників[39].

Попри особливу актуальність вище зазначених питань, жодне з них не стало темою обговорення в ході проведення перших від створення загальних зборів членів товариства, які відбулися 11 січня 1903 р. Натомість, якщо вірити опублікованій від імені товариства інформації про цей захід[40], учасники зборів з великим ентузіазмом обговорювали нові плани й, зокрема, ідею спорудження товариського дому. Підсумком зборів стало також суттєве збільшення кількісного та оновлення персонального складу правління, до якого тепер увійшли також головний редактор газети «Буковінер Пост» Моріц Штекель, проф. Нойман Вендер, директор початкової німецько-єврейської школи Карл Дубенскі та багато ін. За результатами установчого засідання новообраного правління головою товариства на новий термін був переобраний Б.Штраухер. Його заступниками стали Н.Вендер та М.Ебнер[41].

Основною формою діяльності товариства й надалі залишалися загально доступні публічні зібрання, які від тепер мали стати регулярними і проводитися щонайменше раз на місяць. Однак, дотриматися цього графіка знову не вдалося: впродовж 1903 р. об'єднання організувало лише 4 масові заходи[42]. На порядок денний таких зустрічей організатори виносили обговорення найбільш актуальних проблем єврейського населення, позицій основних політичних сил, представлених у сеймі і Райхсраті, у контексті їхнього ставлення до євреїв, публічні засудження антисемітських випадів, а також прийняття резолюцій на підтримку дій свого лідера Б.Штраухера. Останній був на таких зібраннях майже завжди основним доповідачем й використовував цю можливість для роз'яснення своїх політичних позицій і вчинків, свого бачення поточної політичної ситуації у краї та в державі, критики дій опонентів з інших політичних таборів тощо. Резонансним стало зібрання 13 квітня 1903 р.[43]. у залі Чернівецької ратуші, на якому Штраухер повторно виголосив свою парламентську промову про важке становище євреїв у Румунії та вірмен-християн у Туреччині, за яку він отримав на свою адресу численні телеграми вдячності і підтримки від багатьох єврейських громад і організацій з усієї Австро-Угорщини.

Закінчення 1903 р., Штраухер зустрічав, будучи одним із найвпливовіших буковинських політиків, визнаним у краї та в державі Габсбургів загалом єврейським лідером. Втім, цей статус потрібно було постійно доводити. У цьому відношенні в 1904 р. на нього чекали 2 важли-

[36] Gaisbauer, A. (1988), Op.cit., pp.461,463.
[37] *Bukowinaer Post* (1902), "Zu den Gemeinderatswahlen", 25 November, p.3; *Bukowinaer Post* (1902), "Wahlbildchen", 27 November, p.2.
[38] *Bukowinaer Post* (1902), "Jüdischer Volksverein", 09 November, pp.4-5.
[39] *Bukowinaer Post* (1902), "Der jüdische Volksverein", 16 January, p.4.
[40] *Bukowinaer Post* (1903), "Jüdischer Volksverein", 13 January, p.3.
[41] *Bukowinaer Post* (1903), "Der ‚Jüdische Volksverein'", 18 January, p.4.
[42] *Bukowinaer Post* (1903), "Jüdischer Volksverein", 15 February, p.3; *Bukowinaer Post* (1903), "Protestversammlungen", 19 April, pp.1-2; *Bukowinaer Post* (1903), "Jüdischer Volksverein", 11 Oktober, p.5; *Bukowinaer Post* (1903), "Jüdischer Volksverein", 15 November, p.6.
[43] *Bukowinaer Post* (1903), "Protestversammlungen", 19 April, pp.1-2.

вих іспити: змагання за посаду голови єврейської релігійної громади Чернівців та вибори до крайового сейму. З обома завданнями, як відомо, Штраухер доволі легко упорався[44] й, таким чином, ще більш наблизився до вершини своєї політичної кар'єри.

Свою лепту у черговий політичний успіх Штраухера внесло й очолюване ним об'єднання «Єврейське народне товариство». Останнє не тільки продовжило організовувати народні зібрання, які слугували зручної трибуною для реклами свого лідера, але й стало справжнім виборчим штабом у ході електорального змагання за місця у раді єврейської громади[45].

Натомість в ході виборчої кампанії до ради крайового міста восени того ж року об'єднання не відігравало активної ролі й не брало участі у переговорах про створення єдиного виборчого блоку, які вів Штраухер із представниками «ворожого» німецького табору. Частина активу об'єднання була розчарована подібною ситуацію, про що свідчить такий пасаж у «товариській» газеті: «Отож і цього разу за 'вільним вибором' ініціатора д-ра Штраухера певна кількість членів "Єврейського народного товариства" не отримала запрошення»[46].

Згідно статуту у першому кварталі кожного року товариство мало проводити загальні збори своїх членів й обирати керівні органи на новий термін. Проте в 1905 р. ця вимога не була виконана, що було суттєвим порушення і могло привести до розпуску об'єднання. Однак, Штраухера це, здається, мало турбувало. Про «своє» політичне товариство він знову згадав лише влітку 1905 р. під час сесії сейму, яка констатувала розпад коаліції прогресивних сил, відомої в історії під назвою «Вільнодумний союз». З короткого повідомлення у газеті «Буковінер Пост» за 18 червня 1905 р. дізнаємося, що у переддень відбулося скликане товариством народне зібрання з таким порядком денним: 1. Про поточну політичну ситуацію у краї та підсумки останньої сесії сейму. 2. Про справи єврейської релігійної громади. Доповідачем з обох питань був Б.Штраухер[47].

Втім, є усі підстави стверджувати, що на цьому зібранні виступав не тільки Штраухер. Адже, як повідомила згодом газета «Буковінер Рундшау» (Буковинський оглядач), зібрання висловилося за те, щоб надалі єврейську політику визначав не одноосібно Штраухер, «диктаторські манери» якого, як стверджувало видання, набридnули вже навіть його соратникам, а спеціальний комітет за участю членів товариства. Також повідомлялося, що на цьому ж зібранні Маєр Ебнер висунув вимогу про перегляд дотеперішнього політичного курсу Штраухера, спрямованого на збереження тактичного альянсу між євреями та українцями, наголосивши на необхідності зайняти нейтральну позицію у протистоянні останніх із румунами[48]. І, навіть, якщо опозиційна до вождя буковинського єврейства газета перебільшувала глибину конфлікту, факт напруги у стосунках між активом товариства та його головою був незаперечним. Опосередковано це підтверджується і текстом спростування, опублікованим М.Ебнером у дружній до товариства газеті, у якому він, уточнюючи нюанси свого виступу і своїх вимог на зібранні, не заперечує сам факт такої дискусії[49].

Невдовзі конфлікт у товаристві вийшов назовні. Це сталося після того, як «Буковінер Рундшау» 16 вересня 1905 р. опублікувала передовицю під назвою «Abwehr» (Захист) за підписом Ебнера. У своїй статті останній не тільки пояснював, чому він втратив довіру до Штраухера, але й також описував нездорову ситуацію в товаристві, яка склалася внаслідок тотального ігнорування головою думок інших членів, у тому числі членів правління. Далі стверджувалося, що усі пропозиції щодо зміни стилю керівництва через запровадження плюралізму та демократичного обговорення питань були відкинуті, через що, резюмував, автор від товариства «залишилася тільки назва»[50].

Замість провести відкриту й відверту розмову з активом, Штраухер вирішив так само завдати публічного удару по своєму колишньому соратнику. 17 вересня він скликав велике «ad hoc-зібрання», на якому за твердженням газети «Буковінер Пост», були присутні «понад 300

[44] *Bukowinaer Post* (1904), "Konstituierung der israelitischen Kultusgemeinde", 09 Juni, p.6; *Bukowinaer Post* (1904), "Wahlbildchen", 28 July, p.2.
[45] *Bukowinaer Post* (1904), "Jüdischer Volksverein", 01 March, p.2.
[46] *Bukowinaer Post* (1904), "Gemeinderatswahlen", 01 November, p.3.
[47] *Bukowinaer Post* (1905), "Jüdischer Volksverein", 18 Juni, p.6.
[48] *Bukowiner Rundschau* (1905), "Dr.Strauchers Aengstlichkeit", 18 July, p.3.
[49] *Bukowinaer Post* (1905), "Eingesendet", 23 Juni, p.5.
[50] Ebner, M. (1905), "Abwehr", *Bukowiner Rundschau,* 16 September, pp.1-2.

представників від усіх прошарків єврейського населення». В усіх виступах звучала різка критика позиції Ебнера і вимога до нього скласти мандат заступника голови товариства[51]. Прикметно при цьому, що головуючим на зібрані був не представник об'єднання, а віце-президент Торгово-промислової палати Буковини Вільгельм Тіттінґер.

Про те, що Штраухер давно втратив довіру і інтерес до свого дітища, яке, вочевидь, не виправдало його сподівань щодо об'єднання довкола себе усіх соціальних груп і прошарків єврейського населення краю, свідчив й наступний факт. Починаючи з лютого 1904 р., Штраухер спільно із найближчими соратниками пропрацьовував ідею створення на Буковині нової всеохоплюючої структури – Спілки єврейських релігійних громад краю.[52] Тепер же, після ескалації конфлікту у товаристві, він почав здійснювати практичні кроки щодо її реалізації[53].

Але опоненти Штраухера також не сиділи склавши руки. 6 жовтня 1905 р. на розгляд крайової адміністрації надійшло клопотання про затвердження статуту єврейського об'єднання «Політичне товариство прогресивних євреїв Буковини». Під клопотанням стояли підписи Г.Кіслера, М.Ґольденберґа, Ф.Білліґа, А.Валльштайна, С.Гарбанда та ін.[54].

Організаційне оформлення конкуруючого табору передвіщувало загострення боротьби за політичне домінування у єврейському середовищі. Не дивлячись на це, жодних практичних кроків у напрямку відновлення дієздатності і авторитету товариства «Юдішер фолксферайн» з боку його голови не спостерігалося: визначенні статутом щорічні загальні збори членів об'єднання, які мали бути проведені в першому кварталі 1906 р., не відбулися. Попри те, що Штраухер продовжив залишатися в центрі уваги єврейської громадськості краю і крайового міста, назва його товариства повістю щезла із сторінок «товариської» газети «Буковінер Пост». Хоча доказів формального розпуску товариства не знайдено, можна впевнено стверджувати, що, починаючи з осені 1905 р. перше єврейське політичне об'єднання фактично припинило свою діяльність. На користь твердження про свідому деактивацію об'єднання з боку його лідера Б.Штраухера може свідчити й та обставина, що уже на початку 1907 р. останній заснував нове політичне товариство під назвою «Юдішер Національферай» (Єврейське національне товариство)[55].

Висновки. Створення першого єврейського політичного товариства на Буковині на початку XX ст. було свідомими тактичним кроком харизматичного буковинського політика єврейського походження Бенно Штраухера та його однодумців, які, у відповідь на національну сепарацію буковинських німців, стали на шлях реалізації незалежної від останніх політики єврейських національних інтересів. Основною ціллю єврейського політичного об'єднання, яке було створене на основі тодішнього австрійського закону про «Право об'єднань» й мало фактично виконувати роль політичної партії, було об'єднання, а також захист і представництво політичних інтересів буковинського єврейства на різних рівнях. Найбільша активність товариства перепадає на 1901-1904 роки. Вона проявлялася насамперед у проведені публічної кампанії критики прихильників ідеї асиміляції та продовження співпраці з німцями, а також проведенні масових зібрань на підтримку політичного курсу свого лідера. Внаслідок непорозуміння між активом об'єднання та його головою через недемократичний стиль керівництва та незрозумілу для його членів тактику тимчасових політичних альянсів в 1905 р. у товаристві стався конфлікт, в результаті якого активність останнього була паралізована та фактично припинилася. Однак, не дивлячись на це, перша єврейська політична організація, яка хоч і була перш за все політичним інструментом в руках її керівника, відіграла важливу роль в історії буковинського єврейства: вона стала відправною точкою у процесі перетворення єврейства на самостійну політичну силу, а також у формуванні ідеологічних таборів місцевої єврейської політки.

[51] *Bukowinaer Post* (1905), "Versammlung jüdischer Vertrauensmänner", 19 September, p.3.
[52] *Bukowinaer Post* (1904), "Bund jüdischer Kultusgemeinden der Bukowina", 02 January, p.3.
[53] *Bukowinaer Post* (1905), "Bukowinaer Judenbund", 24 August, p.3.
[54] Клопотання установчого комітету єврейського товариства 'Politisher Verein der fortschrittlichen Juden in der Bukowina' у м. Чернівці про затвердження статуту товариства. Статут товариства (1905), *Державний архів Чернівецької області (ДАЧО),* Ф.3 Буковинська крайова управа, оп.2, спр. 22375, арк.1.
[55] *Bukowinaer Post* (1907), "Jüdischer Nationalverein", 15 January, p.3.

Список джерел

1. Горук, А. (2005), *Національно-культурний рух поляків на Буковині (друга половина XIX ст. – 1914 р.)*. Зелена Буковина, Чернівці, 240 с.
2. Добржанський, О. (1999), *Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст.* Золоті литаври, Чернівці, 574 с.
3. Добржанський, О., Кушнір, М., Никирса, М. (Уклад.) (2007), *Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст.: Збірник документів та матеріалів.* Наші книги, Чернівці, 464 с.
4. Добржанський, О., Масіан, Н., Никирса, М. (Уклад.) (2003), *Нації та народності Буковини у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775-1940). Довідник.* Золоті литаври, Чернівці, 172 с.
5. «Клопотання установчого комітету єврейського товариства 'Politisher Verein der fortschrittlichen Juden in der Bukowina' у м. Чернівці про затвердження статуту товариства. Статут товариства» (1905), *Державний архів Чернівецької області (ДАЧО),* Ф.3 Буковинська крайова управа, оп.2, спр. 22375, арк.1-16.
6. Кушнір, М. (2024), «Виникнення перших єврейських товариств та зародження єврейського товариського руху на Буковині в 50-70-х роках XIX ст.», *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія.* № 1(59), Чернівці, сс. 6-14.
7. Осачук, С. (2002), *Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина XIX – початок XX ст.)*. Золоті литаври, Чернівці, 287 с.
8. Brauneder, W. (2000), "Die Verfassungsentwicklung in Österreich 1848-1918", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918,* Vol. VII/1, Vienna, pp.226-233.
9. *Bukowinaer Post* (1900), "Der deutsch-politischer Verein des Herrn Dr.Arthur Skedl", 17 June, p.1-2.
10. *Bukowinaer Post* (1900), "Ein Landesverband der Juden", 13 February, p.3.
11. *Bukowinaer Post* (1901), "Aufruf des Jüdischen Volksvereins in Czernowitz", 23 July, p.4.
12. *Bukowinaer Post* (1901), "Der jüdische Volksverein", 02 July, p.3.
13. *Bukowinaer Post* (1901), "Deutsch- oder Jüdisch-politisch?", 11 August, p.2, 15 August, p.1-2.
14. *Bukowinaer Post* (1901), "Die Deutschen und die Juden", 19 September, p.1-2.
15. *Bukowinaer Post* (1901), "Die Juden und die Deutschen. Ein Epilog", 24 September, p.2.
16. *Bukowinaer Post* (1901), "Juden und Deutsche", 19 May, p.1-2.
17. Bukowinaer Post (1902), "Abg. Leo Rosenzweig und „der Deutsch-politischer Verein", 01 January, p.2.
18. *Bukowinaer Post* (1902), "Das Vereinswesen in der Bukowina", 22 November, p.5.
19. *Bukowinaer Post* (1902), "Der jüdische Volksverein", 16 January, p.4.
20. *Bukowinaer Post* (1902), "Jüdischer Volksverein", 09 November, pp.4-5.
21. *Bukowinaer Post* (1902), "Jüdischer Volksverein", 08 January, p.3.
22. *Bukowinaer Post* (1902), "Wahlbildchen", 27 November, p.2.
23. *Bukowinaer Post* (1902), "Wählerversammlung", 19 Oktober, pp.3-4.
24. *Bukowinaer Post* (1902), "Zu den Gemeinderatswahlen", 25 November, p.3.
25. *Bukowinaer Post* (1902),"Zu den Gemeinderatswahlen", 11 November, p.2.
26. *Bukowinaer Post* (1903), "Der ‚Jüdische Volksverein'", 18 January, p.4.
27. *Bukowinaer Post* (1903), "Jüdischer Volksverein", 13 January, p.3, 15 February, p.3, 11 Oktober, p.5, 15 November, p.6.
28. *Bukowinaer Post* (1903), "Protestversammlungen", 19 April, pp.1-2.
29. *Bukowinaer Post* (1904), "Bund jüdischer Kultusgemeinden der Bukowina", 02 January, p.3.
30. *Bukowinaer Post* (1904), "Gemeinderatswahlen", 01 November, p.3.
31. *Bukowinaer Post* (1904), "Jüdischer Volksverein", 01 March, p.2.
32. *Bukowinaer Post* (1904), "Konstituierung der israelitischen Kultusgemeinde", 09 Juni, p.6.
33. *Bukowinaer Post* (1904), "Wahlbildchen", 28 July, p.2.
34. *Bukowinaer Post* (1905), "Bukowinaer Judenbund", 24 August, p.3.
35. *Bukowinaer Post* (1905), "Eingesendet", 23 Juni, p.5.
36. *Bukowinaer Post* (1905), "Jüdischer Volksverein", 18 Juni, p.6.
37. *Bukowinaer Post* (1905), "Versammlung jüdischer Vertrauensmänner", 19 September, p.3.

38. *Bukowinaer Post* (1907), "Jüdischer Nationalverein", 15 January, p.3.
39. *Bukowiner Rundschau* (1905), "Dr.Strauchers Aengstlichkeit", 18 July, p.3.
40. Ceauşu, M-Ş. (2000), "Czernowitz und die Rumänen", Heppner, H. (Ed.) *Czernowitz. Die Geschichte einer ungewöhnlichen Stadt*, Cologne-Weimar-Vienna, pp.63-79.
41. Ceauşu, M-Ş. (2020), "Socio-Economic Integration and Political Participation of the Jews from Bukovina", Solomon, Fr., Lihaciu I. (Ed.) *Terra Judaica. Literarische, kulturelle und historische Perspektiven auf das Judentum in der Bukowina und in Galizien*, Vol. XXIII, Konstanz, pp.75-85.
42. Ebner, M. (1900), "Deutsche und Juden", *Bukowinaer Post*, 15 July, p.2.
43. Ebner, M. (1901),"Bukowinaer Post Wieder der deutsch-politische Verein!", *Bukowinaer Post*, 28 April, p.2.
44. Ebner, M. (1905), "Abwehr", *Bukowiner Rundschau*, 16 September, pp.1-2.
45. Gaisbauer, A. (1988) *Davidstern und Doppeladler. Zionismus und jüdischer Nationalismus in Österreich 1882 – 1918*, Vienna-Cologne-Graz, 553 pp.
46. "Gesetz vom 15. November 1867 über das Vereinsrecht" (1867). *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*, LVIII/134, Vienna, p.377-381.
47. Hye, H.P. (2006), "Vereine und politische Mobilisierung in Niederösterreich", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918*, Vol. VIII/1, Vienna, pp.145-226.
48. "Kaiserliches Patent vom 26. November 1852, wirksam für den ganzen Umfang des Reiches, mit Ausnahme der Militärgrenze, wodurch neue gesetzliche Bestimmungen über Vereine (Vereinsgesetz) angeordnet werden" (1852). *Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich*, LXXIV/253, Vienna, pp.1109-1116.
49. Kuschnir, M. (2020), "'Das Jerusalem am Pruth'. Jüdisches Leben in Czernowitz unter den Habsburgern 1775-1914", Solomon, Fr., Lihaciu I. (Ed.) *Terra Judaica. Literarische, kulturelle und historische Perspektiven auf das Judentum in der Bukowina und in Galizien*, Vol. XXIII, Konstanz, pp.85-99.
50. Leslie, J. (1991), "Der Ausgleich in der Bukowina von 1910: Zur österreichischen Nationalitätenpolitik vor dem Ersten Weltkrieg", Brix, E., Fröschl, Th. and Leidenfrost, J. (Ed.) *Geschichte zwischen Freiheit und Ordnung*, Graz-Vienna-Cologne, p.113-144.
51. "Statuten des Jüdischen Volksvereines in Czernowitz" (1901), Chernivtsi, 11 pp.
52. Turczynski, E. (2006), "Vereine, Interessenverbände und Parteien in der Bukowina", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918*, Vol. VIII/1, Vienna, pp.859-880.
53. Urbanitsch, P. (1994), "Vereine und Politische Mobilisierung in Cisleithanien", *Anuarul institutului de istorie Cluj Napoca*, Vol. XXXIII, Cluj Napoca, p.107-125.
54. Winkler, M. (2007), *Jüdische Identitäten im kommunikativen Raum. Presse, Sprache und Theater in Czernowitz bis 1923*, Bremen, 322 pp.

References

1. Horuk, A. (2005), *Natsionalno-kulturnyi rukh poliakiv na Bukovyni (druha polovyna XIX st. – 1914 r.) [National and cultural movement of Poles in Bukovina (second half of the 19th century – 1914)]*, Chernivtsi, 240 pp.
2. Dobrzhanskyi O. (1999), *Natsionalnyi rukh ukraintsiv Bukovyny druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. [National movement of Bukovynian Ukrainians at the second half of the 19th century to the beginning of the 20th century]*, Chernivtsi, 574 pp.
3. Dobrzhanskyi, O., Kushnir, M. and Nykyrsa, M. (2007), *Yevreiske naselennia ta rozvytok yevreiskoho natsionalnoho rukhu na Bukovyni v ostanii chverti XVIII – na pochatku XX st. Zbirnyk dokumentiv ta materialiv [Jewish population and development of the Jewish national movement in Bukovyna in late 18th – early 20th centuries. Collection of documents and materials.]*, Chernivtsi, 464 pp.
4. Dobrzhanskyi, O., Masian, N. and Nykyrsa, M. (Ed.), (2003), *Natsii ta narodnosti Bukovyny u fondkh derzhavnoho arkhivu Chernivetskoi oblasti 1775-1940 [Nations and nationalities of Bukovina in the funds of the State Archive of Chernivtsi Region 1775-1940]*, Chernivtsi, 172 pp.
5. "Klopotannya ustanovchoho komitetu yevreiskoho tovarystva "Politisher Verein der fortschrittlichen Juden in der Bukowina" v m. Chernivtsi pro zatverdzhennia statutu tovarystva. Statut tovarystva" (1905), Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoi oblasti [State Archives of Chernivtsi Region], F.3, Krayove upravlinnia Bukovyny, 2 op., 22375 spr., Chernivtsi, ark.1-16.

6. Kushnir, M. (2024), "Vynyknennia pershykh yevreiskykh tovarystv ta zarodzhennia yevreiskoho tovaruskoho rukhu na Bukovyni v 50-70-kh rokakh XIX st." [Emergence of the First Jewish Societies and Formation of the Jewish Society Movement in Bukovyna in the 1850s – 1870s]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovych. Istoriia [History journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. History sciences]*, #1(59), Chernivtsi, pp. 6-14.

7. Osachuk, S. (2002), *Nimtsi Bukovyny. Istoriia tovarystskoho rukhu (druha polovyna XIX – pochatok XX st.) [Germans of the Bukovyna. History of the association movement (second half of the 19th – beginning of the 20th century)]*, Chernivtsi, 288 pp.

8. Brauneder, W. (2000), "Die Verfassungsentwicklung in Österreich 1848-1918", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918*, Vol. VII/1, Vienna, pp.226-233.

9. *Bukowinaer Post* (1900), "Der deutsch-politischer Verein des Herrn Dr.Arthur Skedl", 17 June, p.1-2.

10. *Bukowinaer Post* (1900), "Ein Landesverband der Juden", 13 February, p.3.

11. *Bukowinaer Post* (1901), "Aufruf des Jüdischen Volksvereins in Czernowitz", 23 July, p.4.

12. *Bukowinaer Post* (1901), "Der jüdische Volksverein", 02 July, p.3.

13. *Bukowinaer Post* (1901), "Deutsch- oder Jüdisch-politisch?", 11 August, p.2, 15 August, p.1-2.

14. *Bukowinaer Post* (1901), "Die Deutschen und die Juden", 19 September, p.1-2.

15. *Bukowinaer Post* (1901), "Die Juden und die Deutschen. Ein Epilog", 24 September, p.2.

16. *Bukowinaer Post* (1901), "Juden und Deutsche", 19 May, p.1-2.

17. Bukowinaer Post (1902), "Abg. Leo Rosenzweig und „der Deutsch-politischer Verein", 01 January, p.2.

18. *Bukowinaer Post* (1902), "Das Vereinswesen in der Bukowina", 22 November, p.5.

19. *Bukowinaer Post* (1902), "Der jüdische Volksverein", 16 January, p.4.

20. *Bukowinaer Post* (1902), "Jüdischer Volksverein", 09 November, pp.4-5.

21. *Bukowinaer Post* (1902), "Jüdischer Volksverein", 08 January, p.3.

22. *Bukowinaer Post* (1902), "Wahlbildchen", 27 November, p.2.

23. *Bukowinaer Post* (1902), "Wählerversammlung", 19 Oktober, pp.3-4.

24. *Bukowinaer Post* (1902), "Zu den Gemeinderatswahlen", 25 November, p.3.

25. *Bukowinaer Post* (1902),"Zu den Gemeinderatswahlen", 11 November, p.2.

26. *Bukowinaer Post* (1903), "Der ‚Jüdische Volksverein'", 18 January, p.4.

27. *Bukowinaer Post* (1903), "Jüdischer Volksverein", 13 January, p.3, 15 February, p.3, 11 Oktober, p.5, 15 November, p.6.

28. *Bukowinaer Post* (1903), "Protestversammlungen", 19 April, pp.1-2.

29. *Bukowinaer Post* (1904), "Bund jüdischer Kultusgemeinden der Bukowina", 02 January, p.3.

30. *Bukowinaer Post* (1904), "Gemeinderatswahlen", 01 November, p.3.

31. *Bukowinaer Post* (1904), "Jüdischer Volksverein", 01 March, p.2.

32. *Bukowinaer Post* (1904), "Konstituierung der israelitischen Kultusgemeinde", 09 Juni, p.6.

33. *Bukowinaer Post* (1904), "Wahlbildchen", 28 July, p.2.

34. *Bukowinaer Post* (1905), "Bukowinaer Judenbund", 24 August, p.3.

35. *Bukowinaer Post* (1905), "Eingesendet", 23 Juni, p.5.

36. *Bukowinaer Post* (1905), "Jüdischer Volksverein", 18 Juni, p.6.

37. *Bukowinaer Post* (1905), "Versammlung jüdischer Vertrauensmänner", 19 September, p.3.

38. *Bukowinaer Post* (1907), "Jüdischer Nationalverein", 15 January, p.3.

39. *Bukowiner Rundschau* (1905), "Dr.Strauchers Aengstlichkeit", 18 July, p.3.

40. Ceauşu, M-Ş. (2000), "Czernowitz und die Rumänen", Heppner, H. (Ed.) *Czernowitz. Die Geschichte einer ungewöhnlichen Stadt*, Cologne-Weimar-Vienna, pp.63-79.

41. Ceauşu, M-Ş. (2020), "Socio-Economic Integration and Political Participation of the Jews from Bukovina", Solomon, Fr., Lihaciu I. (Ed.) *Terra Judaica. Literarische, kulturelle und historische Perspektiven auf das Judentum in der Bukowina und in Galizien*, Vol. XXIII, Konstanz, pp.75-85.

42. Ebner, M. (1900), "Deutsche und Juden", *Bukowinaer Post*, 15 July, p.2.

43. Ebner, M. (1901),"Bukowinaer Post Wieder der deutsch-politische Verein!", *Bukowinaer Post*, 28 April, p.2.

44. Ebner, M. (1905), "Abwehr", *Bukowiner Rundschau*, 16 September, pp.1-2.

45. Gaisbauer, A. (1988) *Davidstern und Doppeladler. Zionismus und jüdischer Nationalismus in Österreich 1882 – 1918,* Vienna-Cologne-Graz, 553 pp.

46. "Gesetz vom 15. November 1867 über das Vereinsrecht" (1867). *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich,* LVIII/134, Vienna, p.377-381.

47. Hye, H.P. (2006), "Vereine und politische Mobilisierung in Niederösterreich", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918,* Vol. VIII/1, Vienna, pp.145-226.

48. "Kaiserliches Patent vom 26. November 1852, wirksam für den ganzen Umfang des Reiches, mit Ausnahme der Militärgrenze, wodurch neue gesetzliche Bestimmungen über Vereine (Vereinsgesetz) angeordnet werden" (1852). *Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich*, LXXIV/253, Vienna, pp.1109-1116.

49. Kuschnir, M. (2020), "'Das Jerusalem am Pruth'. Jüdisches Leben in Czernowitz unter den Habsburgern 1775-1914", Solomon, Fr., Lihaciu I. (Ed.) *Terra Judaica. Literarische, kulturelle und historische Perspektiven auf das Judentum in der Bukowina und in Galizien*, Vol. XXIII, Konstanz, pp.85-99.

50. Leslie, J. (1991), "Der Ausgleich in der Bukowina von 1910: Zur österreichischen Nationalitätenpolitik vor dem Ersten Weltkrieg", Brix, E., Fröschl, Th. and Leidenfrost, J. (Ed.) *Geschichte zwischen Freiheit und Ordnung*, Graz-Vienna-Cologne, p.113-144.

51. "Statuten des Jüdischen Volksvereines in Czernowitz" (1901), Chernivtsi, 11 pp.

52. Turczynski, E. (2006), "Vereine, Interessenverbände und Parteien in der Bukowina", Rumpler, H., Urbanitsch, P. (Ed.), *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918,* Vol. VIII/1, Vienna, pp.859-880.

53. Urbanitsch, P. (1994), "Vereine und Politische Mobilisierung in Cisleithanien", *Anuarul institutului de istorie Cluj Napoca*, Vol. XXXIII, Cluj Napoca, p.107-125.

54. Winkler, M. (2007), *Jüdische Identitäten im kommunikativen Raum. Presse, Sprache und Theater in Czernowitz bis 1923*, Bremen, 322 pp.